

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek er en del af foreningen DIS-Danmark, Slægt & Data. Det er et special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv, blandt andet omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Slægtsforskernes Bibliotek:

<http://bibliotek.dis-danmark.dk>

Foreningen DIS-Danmark, Slægt & Data:

www.slaegtogdata.dk

Bemærk, at biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. Når det drejer sig om ældre værker, hvor ophavs-retten er udløbet, kan du frit downloade og anvende PDF-filen.

Når det drejer sig om værker, som er omfattet af ophavsret, er det vigtigt at være opmærksom på, at PDF-filen kun er til rent personlig, privat brug.

SÆRTRYK AF
HISTORISKE MEDDELELSER
OM
KØBENHAVN
Årbog 1966

»DA DE BEGRAVEDE ERIKSEN«

Et supplement

AF HENRY STJERNQVIST

Overarkivar Henry Bruun har i sidste årgang af Historiske Meddelelser om København foretaget en kritisk gennemgang af et hovedafsnit af Chr. Christensens bog »En Rabarberdreng vokser op«. Da jeg som dreng og ungt menneske ofte oplevede C. C., både som taler og skribent, interesserede afhandlingen mig særligt, men H. B.s argumentation virkede på nogle punkter ikke umiddelbart overbevisende, og jeg har derfor foretaget nogle supplerende undersøgelser.

Først et par eksempler på H. B.s letkøbte argumentation.

Der omtales C. C.s skildring af, hvorledes politiet havde mishandlet bogens hovedperson Eriksen. Henry Bruun siger herom, at »Vedkommende overbetjent kan i hvert fald ikke have været ved sine fulde fem« – og meningen må jo være den, at H. B. anfægter skildringens rigtighed. Men hvem siger, at overbetjenten *har* været ved sine fulde fem?

Side 164 kommer Henry Bruun med den stærke udtalelse: »På dette tidspunkt er der altså god grund til at nære mistanke om, at dispositionen er bevidst vildledende«. Begrundelsen er den, at Chr. Christensen efter H. B.s opfattelse ikke som øjenvidne kunne have overværet ret mange af de scener, der sættes i forbindelse med Eriksens begravelse, nemlig fordi C. C. var optaget af skolegang til kl. et og derefter af fabriksarbejde til kl. syv. H. B. bortser altså fra muligheden af, at begravelsen kunne være foregået i ferietiden og fra, at arbejderne efter C. C.s beretning havde taget fri fra arbejdet, (det var en lørdag).

Henry Bruun har kunnet verificere en række af Chr. Christensens konkrete oplysninger, men »med to andre hovedpersoner står det væsentlig sløjere til«. Det drejer sig dels om madam Petersen, dels om »den unge mand«, der skulle have talt ved Eriksens grav. Men i begge henseender er H. B. på glatis.

Om madam Petersen siger H. B., at det er meget tvivlsomt, om hun kan identificeres med Emilie Jensine P. Begrundelsen er ganske tyndbenet. 1) »Hun er lovlig ung – kun ca. 30 år«. Henved 35 år var måske et mere dækkende udtryk, hvis man med H. B. går ud fra, at begivenhederne var foregået i årene 1892-94, men C. C. har jo overhovedet ikke talt om hendes alder. 2) »Hun er ugift«. Ja – det fremgår ganske vist af mandtalslisterne, men på det punkt var man jo heller ikke dengang så nøjeregnende med korrekt udfyldelse af skemaer, og i folketællingen 1890 står hun i øvrigt opført som husmoder. 3) »Hun bor ikke alene, men med en anden syerske«. Det er rigtigt, men C. C. har ikke påstået, at hun boede alene. Hans oplysning om, at der var to senge, har H. B. formentlig overset.

»Den unge mand«, der skulle have talt ved Eriksens grav, betegner H. B. som en fiktion, idet H. B. i mandtalslisterne for 1892-94 ikke har fundet nogen, »på hvem beskrivelsen (hos C. C.) blot nogenlunde kan passe«. Jeg kan da oplyse, at – hvis man går ind på H. B.s påstand om, at begivenhederne foregik i tiden 1892-94 – kan beskrivelsen passe på en arbejdsmand Thorvald Vilhelm Jensen, f. 1861, der i 1893 var flyttet ind i Nordvestvej 32. Jeg har eftersporet hans talrige opholdssteder indtil hans død 20. juli 1912 som telefonist i Københavns Vandvæsen. Jeg medgiver imidlertid H. B., at det er ganske usandsynligt, at C. C. nu så mange år efter skulle kunne referere et par sider af en sådan tale – som det sker i hans bog. Jeg kunne imidlertid tænke mig, at C. C. lader »den unge mand« sige noget af det, som han selv, mange år efter, den

»DA DE BEGRAVEDE ERIKSEN«

14. november 1907 (iflg. Aftenbladet) udtrykte i en mindetale hos de unge socialister i Rømersgade 22. Det var dagen efter, at anarkisten Sofus Rasmussen, der var jaget af politiet, først skød politibetjent Gemzøe og derefter sig selv. C. C.s karakterisering af »den unge mand« som taler giver i øvrigt et træffende billede af ham selv som taler.

Henry Bruun gør meget ud af, at Eriksen skulle være begravet uden gejstlig medvirken, og herom siges, at »Dette ville være en alvorlig lovovertrædelse«. Dette er imidlertid en forkert opfattelse. Der var nemlig ingen pligt – og heller ikke nogen ret – for præsterne til at medvirke ved begravelser af personer tilhørende andre – eller ingen – trossamfund end folkekirken, og i lov af 25. marts 1872 siges det udtrykkeligt, at »enhver sognebeboer har ret til at blive begravet på sognets kirkegård, selv om han ikke hører til folkekirken«. Det kan i denne forbindelse nævnes, at Eriksen ikke var medlem af folkekirken.

Henry Bruun ser det som sin opgave nøjere at bestemme Chr. Christensens beretnings »Legering af Dichtung und Wahrheit«, men som det fremgår af det foregående, mener jeg, at H. B. i for mange tilfælde uden tilstrækkeligt grundlag har forkastet enkeltheder i beretningen og henvist dem til »Dichtung«. På et enkelt og – det må erkendes – vigtigt punkt, har H. B. derimod efter alt foreliggende ret, nemlig at den Julius Eriksen, som H. B. nævner er identisk med C. C.s Eriksen, ikke kan være død og begravet indenfor de tidsrum, som omhandles i bogen. Men H. B.s fremstilling skæmmes i mine øjne derved, at han med så åbenbar tilfredshed mener at have modbevist det, som ligger i hele C. C.s beretning, nemlig at »Danmark for blot et par menneskealdre siden ikke var en retsstat«. Denne H. B.s forhåndsindstilling har da åbenbart ført ham på afveje i undersøgelsen af de øvrige enkeltheder i C. C.s fremstilling.

Men Henry Bruuns resultat med hensyn til Eriksen kan jeg som nævnt acceptere. En bekræftelse på, at han – som H. B. har dokumenteret – først er død i 1901, har jeg fundet i forsørgelsesvæsenets registeranter. Her optræder Eriksen første gang i august 1894 med en huslejhjælp på 9½ kr., og i de følgende år har familien af og til fået hjælp, herunder til jordemoder. Ved hans død i 1901 på Øresundshospitalet var der 4 børn, herunder de to ældste børn, som var født i 1891 og 1893. Enken kan man følge til 1908, og alt dette synes da ganske at afkræfte C. C.s beretning om, at Madam Petersen skulle have adopteret de to børn, og at deres mor også skulle være død, »begravet langt borte«.

Chr. Christensens Eriksen har Henry Bruun identificeret med Enghardt Julius Theodor E., og jeg har efterset, at der ikke i de år, der kan være tale om, i nr. 32 er opført nogen anden Eriksen på mandtalslisterne, der udarbejdedes pr. 1. maj og 1. november. Men det kunne selvfølgelig tænkes, at der mellem to sådanne datoer havde boet en anden Eriksen i ejendommen. Jeg har derfor, men uden resultat, gennemset begravelsesvæsenets protokoller fra disse år, men ikke fundet nogen Eriksen fra Nordvestvej 32 eller deromkring. Jeg har ligeledes – men også forgæves – gennemgået Kommunehospitalets journaler.

Henry Bruun udkaster selv den tanke, side 159, at »Chr. Christensen, af en eller anden grund, vel snarest hensynet til efterlevende, havde valgt at tillægge politiets offer et falsk navn«. H. B. har dog, såvidt jeg kan se, ikke forfulgt denne tanke.

Endvidere må jeg kritisere Henry Bruun for at have lagt sig fast på årene 1892-94 som det tidsrum, indenfor hvilket begivenhederne må være sket. H. B. støtter sig – side 163 – på tre indbyrdes uafhængige detailundersøgelser, nemlig vedrørende personerne: Bertel Hansen, Johansen og Kaufmann, som C. C. omtaler i sin fortælling. H. B.s argumentation virker dog ikke stærkt overfor

følgende argumenter, der kan fremføres til fordel for et tidligere tidsrum end 1892.

I sin skildring af begravelsestoget taler Chr. Christensen om »den nuværende Sundevedsgade«, hvor der var lagt blomster fra gadens beboere. Ved beslutning i borgerrepræsentationen i januar 1891 vedtoges det at omdøbe Frydsvej til Sundevedsgade, og dette kan tyde på, at der var foregået noget ved den daværende Frydsvej. Ellers virker hans vending »den nuværende« ganske umotiveret. Hermed kan sammenholdes, at C. C.s søster Elna Bjarnholt, der er født i 1884, til Land og Folk kategorisk erklærer, at hun 3-4 år før 1895 oplevede politiets overfald på Eriksen og begravelsen, selv om hun ikke fulgte den helt ud på kirkegården. Halfdan Rasmussen har meddelt mig, at hendes datter i et brev oplyser, »at hendes mor tydeligt husker begravelsesdagen, hvor hun sad i vinduet og så de mange mennesker samles i kasernens gård, og hun husker også, at Christian efter begravelsen kom hjem og gav hende et kræmmerhus bolcher, noget som var lidt af en begivenhed i hendes fattige tilværelse.« Elna var ca. 6 år dengang, oplyser Halfdan Rasmussen. Også disse udsagn kan tyde på, at der har været noget med en begravelse af særlig karakter omkring 1891.

Hertil kommer, at Chr. Christensen beretter om, hvorledes hans far i december 1891 talte med sin kone om et tilbud om arbejde på tobaksfabrikken fra 1. januar 1892.

Chr. Christensen giver udtryk for, at faderen var blevet myg efter det familieopgør, der fandt sted umiddelbart efter begravelsen af »Eriksen«. Når Henry Bruun – side 164 – skriver, at det intetsteds direkte udtales, at ansættelsen på fabrikken fandt sted efter Eriksens død, må jeg derfor vende mig imod denne påstand. Pudsigt nok erkender H. B., at dette tidsforløb (begravelse-ansættelse) »synes klart at fremgå af dispositionen«, men han tilføjer:

»Rigtigt er det næppe« – og så kommer igen de 3 argumenter med Bertel, Johansen og Kaufmann og, væsentligere siger Henry Bruun, at Chr. Christensen var i skole og på arbejde og derfor ikke kunne have overværet begravelsen. Det med arbejdet falder altså helt bort, hvis begravelsen foregik i 1891.

I Aftenbladet 14. august 1890 læser man om optøjer på Nordvestvej, og i Socialdemokraten 16. august 1890 læser man om en person på Nordvestvej, der er indlagt for drankergalskab. Af begravelsesprotokollerne fremgår det, at murersvend Anders Christian Andersen, Nordvestvej 8, 31 år, døde på Kommunehospitalet af delirium tremens og blev begravet *lørdag* den 30. august 1890 på Vestre kirkegård. Vedkommende *kunne* jo have fået en ublid medfart af politiet, og det er da ikke utænkeligt, at begravelsen havde fået en betydelig tilslutning, ikke mindst af kvarterets »Prinser«, der jo hos C. C. spillede en fremtrædende rolle ved Eriksens begravelse.

Bortset fra det med lørdagen er der dog ikke meget, der taler for, at denne begivenhed har inspireret Chr. Christensen, og navnlig tror jeg, at tidspunktet er for tidligt.

Det har ikke været gørligt for mig at finde andre acceptable muligheder. Jeg skal dog pege på et ejendommeligt sammentræf.

Chr. Christensen beretter, at nogen tid efter Eriksen-episoden blev en glarmester Øjen offer for et politioverfald, men han kom sig dog efter 2-3 måneders forløb. Øjen boede iflg. C. C. i nr. 30, han var gift og havde 3 børn. Ifølge mandtalslisterne boede der fra 1. november 1890 og fremefter i nr. 30 en enke Annette Øjen med flere børn, deriblandt pr. 1. november 1890 den 19 årige søn August Heinrich Øjen. Han flytter derefter, men optræder pr. 1. november 1892 i nr. 38⁵, er gift og betegnes som slagter – altså samme erhverv som Eriksens. Nogen *glarmester* Ø. har jeg ikke kunnet finde. Derimod findes der en glarmester H. V. Bøhm,

gift og med 3 børn. Ved folketællingen i 1890 findes han i nr. 32 og siden bor han i nr. 34. Chr. Christensen har formentlig forvekslet de to navne Bøhm og Øjen.

Henry Bruun har – forgæves – eftersat politidirektørens navne-register til hovedjournalen. Jeg har suppleret med en undersøgelse af protokollerne over anmeldte forbrydelser for station 6 – Fælledvejens, hvorunder hørte politivagten i Korsgade. Men også forgæves.

Jeg skal meddele en oplysning, som sikkert vil glæde overarkivar Henry Bruun.

Christian Christensen var jo i sin tid redaktør af det i 1912 startede syndikalistblad »Solidaritet«. Her skrev han under mærket »Den ensomme«, og i 1913 stod der en række »ledere« under fællesmottoet »Herregud – det er nu deres levevej«. Han skildrer efter tur præster, officerer m.fl., og den 18. oktober 1913 er turen kommet til »Politibetjente«. De får læst og påskrevet, og man genkender faktisk flere af episoderne og personerne fra hans bog om rabarberlandet, men de værste følger af politiets overfald var sorteblå mærker af deres knipler. Ikke eet ord om, at nogen skulle være død efter sammenstød med politiet. Det måtte dog ellers have været en oplagt anledning til for Chr. Christensen at have berettet om »Eriksen«s skæbne.

Trods et betydeligt arbejde har det ikke været mig muligt at efterspore, hvor meget i Chr. Christensens beretning der er »Wahrheit«.

Chr. Christensen skriver selv, at skolen konstaterede, at han var i besiddelse af fantasi. Man fornærmer derfor ikke Chr. Christensens minde ved at antyde muligheden af, at han har villet servere sine erindringer på en »spændende« måde. At der, for at bruge Henry Bruuns udtryk, også er nogen »Dichtung«, vil jeg derfor ikke bestride. Jeg tør dog ikke gå så langt som at antyde, at Chr.

Christensen har været inspireret af den gamle humoreske, hvortil Aftenbladet sigtede 20. juni 1891: »Da de begravede Eriksen«.

P. S. Videre undersøgelser har bragt resultater – for så vidt.

Christian Christensens originale manuskript findes i arbejderbevægelsens arkiv.

C. C. beskriver jo i bogen, hvorledes han efter Eriksens begravelse sammen med sin far tog ind i Ny Ravnsborg, hvor C. C. interesseret iagttog de forskellige dyr i haven. I sit håndskrevne manuskript havde han derimod henført denne scene i forbindelse med begravelsen af hans lille søster, men derefter strøget disse passager i det af ham selv maskinskrevne eksemplar. Man kan jo opstille forskellige teorier om grunden til denne ombytning.

Jeg har endvidere bemærket, at der ved udgivelsen er udgået lange afsnit i C. C.s manuskript vedrørende »den unge mand«s tale ved graven. Især vil jeg nævne følgende (som er udgået): »Politiet og Hospitalsledelsen arbejdede sammen for i de sidste Dage at dræbe Eriksen. Jeg siger ogsaa dette, fordi vi kan bevise det.«

Men mere interessant er det – hvad udgiveren åbenbart har overset – at C. C. på bagsiden af en manuskriptside har skrevet følgende:

»Lad mig her gøre en Bekendelse.

Da jeg skulle til, paa Erindringens Basis, at skildre vor Talers Ord, slog det Klik for mig.

Jeg erindrede meget godt, at jeg i Dagene efter Begravelsen gik rundt med et gammelt Stilehæfte og vilde have, at Kvinder og Mænd, der var med til Begravelsen, skulde forklare mig, hvad vor Taler havde sagt.

Det gik ikke. Først da jeg direkte spurgte vor Taler, fik jeg Resultat. Han morede sig over min Nysgerrighed og gav mig Manuskriptet til Taleren. Og jeg malede næsten mit gamle Stilehæfte fuld af Taleren.

»DA DE BEGRAVEDE ERIKSEN«

Men hvor i alverden var nu det gamle Stilehæfte – vel smidt bort for Aar siden.

Men min Hustru, der, i Modsætning til mig, er en Samler, om hun ikke en Dag kom med det gamle Stilehæfte og gav mig det.

Paa dette Grundlag – ikke Erindring – har jeg refereret Talen«.

Ja – så mange var ordene. Hvis de havde været optrykt i bogen, ville såvel Henry Bruuns kritik på dette punkt og min hypotese om, at »den unge mand«s tale dækkede over en tale, C. C. selv havde holdt, formentlig ikke være fremkommet.

Endelig – i Sundevedsgade 6 boede der i 1892-93 en anden slagter Eriksen. Han *kunne* jo i månederne mellem to mandtal have boet på Nordvestvej, men også denne Eriksen levede længe efter de omhandlede begivenheder.